

KGORO YA THUTO YA GAUTENG
DITLHAHLOBO TŠA MAREMATLOU

SEPEDI LELEME LA TLALELETŠO
MAEMO A A PHAGAMEGO
(Lephephe la Pele)

NAKO: diiri tše 2

MEPUTSO: 80

DITAELO:

- Lephephe le le arotšwe ka dikarolo tše THARO, A, B le C.
- Araba dipotšišo ka mo o laetšwego.
- Ngwala ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A
TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO 1

Bala ditsopolwana tše di latelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Setsopolwana 1

Se se ilego sa šošobantšha pelo ya Disego ka maswabi lešatšing le le latelago ke go lemoga gore Mogafi ga a ipshine mmeleng. O be a tsetla, mahlo a šweufetše, a bile a gohlometše o ka re ke a mphukudu, mmele o fiša tšhiritšhiri a bile a ekwa phefo go dutše go fiša. O be a rile go lapišwa ke setulo le tafola a sekama sofeng bošego ka moka, a sametše nama ye a tlilego a e swere. Ntle le go emela gore a palabale, Disego ka tlabego a be a šetše a mmotšiša se se mmabago.

"Mogatšaka, ke a babja". Ge a realo a metša mare ka lešata kodung ya go godišwa ke go ota ga molala. Lentšu le lona le tšwa ka boima, ebile le thothomela.

"Molato?" Sefahlego sa Disego se bibgile, o hlafile.

O ile a rarelararela ka go tšhaba go phula sekaku boladu, a no fela a rile mmele. Disego o be a šetše a bone gore Mogafi o bolawa ke eng. Mogafi o rile go hlaloša bolwetši ya ba o thenkgolotše mahlapa ao o ka rego o tšere lešatši ka moka a a lokiša. A re go mo hlapola a mo furala a ikela boratwakepele. O rile ge a fularela a re: "O tla hwela gona moo o pharamego ntshe. Bitša basadi ba gago ba tle ba go thuše. O be o ba fepa, nna le banake re bolawa ke tla. Kgane rena gare na mala le megodu?"

Ge Disego a sepetše, mantšu a bohloko a boa kgopolong ya gagwe. Ona e be e le a go re: "Bobe ga bo bušeletšwe kabobe. Mantšu a a ile a hlaba pelo ya Disego ka bogale. Ge a fihla seferong sa mogwera wa gagwea se tsene, eupša a ikgata mohlala. Go fihleng ga gagwe ka ngwakong Disego a kuka monna wa gagwe a mo robatša mpeteng ka go hlekesetša. Ka morago a mo apeela dijo, a ba a mo rulaganyetša tša kalafo.

O be a bolela le yena ka lerato le kwelobohloko ka mokgwa wo a ilego a makatša Mogafi. E sa le a tsoga bolwetšing bjoo, Mogafi o rata lapa la gagwe le go hlompha lenyalo le go botegela mosadi ka mokgwa wo a ilego a makatša le bašo ba Tlhalanong.

[E tsopotšwe le go nolofatšwa go tswa go Mabudutša – S.M. Serudu]

- 1.1 Ke eng se sebe seo Mogafi a bego a se dira? (1)
- 1.2 Disego o lemogile eng ka pela ka Mogafi ge a sena go tsena ka gae? (1)
- 1.3 Disego o ra eng ge a re yena le bana ba gagwe ga ba na mala le megodu naa? (2)
- 1.4 Disego o ile a thenkgolla mahlapa. Na wena o bona go lokile go dira bjalo? Thekga karabo ya gago ka lebaka la go kwagala. (2)
- 1.5 **Boratwakepelo** ke kae? (1)
- 1.6 **Bobega bo bušeletšwe ka bobega.** Na wena taba ye o e bona bjang? (2)
- 1.7 Na o bona o ka re thuto ye Mogafi a ithutilego yona go ya ka temana ye ke efe? (2)
- 1.8 Efa ditlhalošo tša mebolelwana ye e thaletšwego go ya ka mo e šomišitšwego ka gona mo temaneng. (4)

Setsopolwana 2

Nna le Madiba re ka Iwantšha AIDS – Buthelezi.
Ka Angela Quintal

Baetapele ba mekgatlo ya go fapana, Nelson Mandela le Mangosuthu Buthelezi, ba hlokile mahlatse a go šielana nako ya go phobša maphelo a batho ka nako yela ya dikgaruru kua KwaZulu Natal.

Morago ga nako ye teletšana, batswadi ba babedi ba ba ile ba kopana bohlokong bja go lahlegelwa ke bana ka lebaka la HIV/AIDS. Bolwetši bjo bo kotsi, bo bolaya diketekete tša Maafrika-Borwa. Buthelezi o re mola dinaga tša Asia di hlokošetšwa ke "tsunami", ba bangwe ba fetšwa ke bolwetši bjo.

Tekanong ya dikgwedi tše tshela ngwagola, Buthelezi o ile a lahlegelwa ke morwa wa gagwe Nelisuzulu wa mengwaga ye masomehlanotharo, le morwedi wa gagwe Mandisi, wa mengwaga ye masomenneseswai. Yena o ile a bolela phatlalatša gore ba hlokošetše ka lebaka la AIDS. Yena e bile yo mongwe wa boradipolitiki bao ba ilego ba romela matshedšo go Mandela, yo e yena a tlogetšwego ke morwa wa gagwe, Makgatho, wa mengwaga ye masomehlanonne, ka AIDS. Buthelezi o re go bohlokwa go Iwantšha HIV le AIDS ka gore bolwetši bjo ga se bja hlwa bo hwetša kalafo. O re o hlohleleditšwe ke batho ba Uganda, bao ba kgonnago go fokotša bohloko bja AIDS ka dipersente tše masometharo (30%). Batho ba bantši ba ba phelago ka HIV le AIDS, ba ile ba ba leboga ge ba tšweleditše maemo a bona nyanyeng. O bolela gore yena le Mandela ba itokišeditše go Iwantšha taba ye.

Ba be ba le mmogo moletlong wa Sir Elton John AIDS Foundation kua Somerset West. Tabakgob e be e le go kgobokeletša masolo a Afrika-Borwa a go lwantšha le go thibela AIDS, le mekgatlo yeo e hlokomelago bana baoba fetetšwego ke twatši ye, tšhelete. Moetlo wo o kgonne go kgoboketša dimilione tše šupa tša diranta.

[E fetoletšwe le go nolofatšwa go tšwa go Pretoria News Wednesday Jan. 12 2005]

- 1.9 Boradipolitiki ba go bolelwago ka bona mo temaneng ke bomang? (2)
- 1.10 Ke taba efe yeo bobedi bja bona ba ikemišeditšego go e lwantšha? (2)
- 1.11 Na batho ba Uganda ba dirile eng? (2)
- 1.12 Baetapele ba ba ile ba tsenela moletlo wa mekgatlo ofe? (1)
- 1.13 Maikemišetšo a mekgatlo wo mo go 1.12 ke eng? (2)
- 1.14 Efa tekano ya tšhelete yeo e ilego ya kgoboketšwa moletlong woo. (2)
- 1.15 HIV/AIDS ke bolwetši bja batho ba bagolo go ya ka setsopolwa se. (batho ba mengwaga ya ka godimo ga 40).
Na o kwana le taba ye? Efa lebaka la karabo ya gago. (3)
- 1.16 Mandela le Buthelezi ba dirile eng, seo batho ba ilego ba ba leboga ka sona? (1)
- 1.17 Na wena o ka dira taba ye ba e dirilego? Efa lebaka la karabo ya gago. (3)
- 1.18 Go ya ka dipalopalo, ka ngwaga wa 2010 batho bao ba fetetšwego ke twatši ye e tla be e le ba bantši kudu.
Na o bona o ka re go ka dirwa eng gore palo ye e fokotšege? (2)

PALOMOLA YA KAROLO YA A: [35]

KAROLO YA B
KAKARETŠO

POTŠIŠO 2

Akaretša ditemana tše di latelago ka dintlha tše ŠUPA, mabapi le taba ye e kilego ya dirwa ke Selina le mmagwe.

Tšatši le lengwe le le lengwe ka masa, Raesetša o be a tsoga e sa le bošego a anega sebeba seo, mantšiboa ge le wela a se tsenya ka ntlong a se thuntšhetša ka mešukutšwane ya gagwe. A dira bjalo dibeke tše pedi, ka ya boraro ke ge sebeba se omeletše se sa hlwe se na le monkgo, se le bjalo ka pampiri goba mokgopa wo o šogilwego, ge e se hlogo fela.

Raesetša mola a bonago gore sebeba se loketše mošomo wa sona ya re mantšiboa a mangwe a bitša Selina a re go yena: "Phasela yela ya rena e lokile, ngwana'ke. O tla swanela gore bjalo o rwale motšoko wa gago o yo o bapatša Virginia, kua lefaseng la Repabliki ya Afrika-Borwa. Ke kwa gore go na le therešo ya gore o ka se boe fela. Go na le mokgalabje yo mongwe wa Mohlakwana gona moo dikompong, yo e lego foromane ya ntshe; leina la gagwe ba re ke Motsie. Yena ke mo tsebela meepong ya Welkom moo le gona a bego a le foromane. Wena ge o fihla go yena o mmošše fela gore o romilwe ke nna. Yena o tlo go lokišetša ditaba ka moka. O tlo go hweletša madulo lokheišeneng mo o tlogo tšwa o dutše ntshe go fihlela a fetša go rekiša motšoko. Ge a feditše o tla mo leboga ka bonnyane, wa goma wa tla gae.

[E tsopotšwe le go nolofatšwa go tšwa go Magang: H.Z. Motuku]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
POPOPOLELO

POTŠIŠO 3

Bala temana ye e latelago ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

Thabi o šoma lebenkeleng la Ralebadi. Lona le agilwe kgauswi le thaba ya Makgabeng. Yena o reka dimonamonane ge a etla gae.

- 3.1 Go tšwa temaneng, tsopola maina a MABEDI le mašalaina a ona. (4)
- 3.2 Fetolela dikutu tša madiri tše di thaletšwego go madiredi, gomme o hlame mafoko a go kwagala ka ona. (4)

- 3.3 Mantšu a a re botšago ka nako, felo goba mokgwa wo modiro o diregilego ka wona ke mahlathi, tsopola go tšwa temaneng, dihlophantšu tše pedi tša mahlathi o be o laetše gore se sengwe le se sengwe ke sa mohuta mang. (4)

(12)

POTŠIŠO 4

Bala temana ye e latelago ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

Ba a lema gore ba hwetše dijo. Lena le hlwa le dutše **le sa dire selo?** Aowi! Ga se go tšwafa ke bolwetši.

- 4.1 Dikafoko tše di thaletšwego ke medirišo.
- 4.1.1 Ngwalolla medirišo ye gomme o laetše gore ke ya mohuta mang. (2)
- 4.1.2 Itlhomele lefoko le TEE leo le tšweletšago o tee wa medirišo ya mo go 4.1.1. (2)
- 4.2 Go tšwa temaneng, ngwala sekafoko se se ntshofaditšwego ka tumelo. (2)
- 4.3 4.3.1 Ke sekapolelo sefe se se šomišitšwego mo polelong ye:
Ga se go tšwafa ke bolwetši. (2)
- 4.3.2 Polelo yeo e ra go reng? (2)
- 4.4 Lelahlelwa le hlaloša maikutlo a motho.
(a) Ke maikutlo afe a a hlalošwago ke **aowi!** go tšwa temaneng? (2)

(12)

POTŠIŠO 5

Bala temana ye e latelago ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

Go thwe mosadi yola o be a tsoga bošego. O be a tshepile thuri yeo ya gagwe ye e rego ge e bona letšema mosegare e nape e nišhe ka ga tšhwene.

- 5.1 Temaneng ya ka godimo go tšwelela mantšu ao a šomišeditšwego go šupa. Tsopola lešupi leo le šupago selo seo se lego kgole kudu le seboledi. (1)
- 5.2 Kgetha karabo ye e nepagetšego. **O be a tsoga bošego** ke gore:
A. O be a loya.
B. O be a tsogela mošomong.
C. O be a hloka. (2)

- 5.3 Tsopola lentšu le e lego lelatodi la **bošego** go tšwa temaneng. (1)
- 5.4 Šomiša polelo ye **go ntšha ka ga tšhwene** mo lefokong le le nepagetšego go laetša gore o kwešiša tlhalošo ya yona. (2)
(6)

POTŠIŠO 6

Ngwalolla temana ye e latelago gomme o šomiše mantšu a maleba a Sepedi go ao a thaletšwego.

Khubi Manyama o rata music. Re tla be re mmogetše ge a opela kua Stadium ka Mokibelo. Dipina tša gagwe di consoula batho ba bantši. Re tla mo supporta ka go reka didiski tša gagwe. Ka tsela y e o tla tšwela pele ya ba musician wa maemo a godimo. (5)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [35]

PALOMOKA 80